

İBNÜ'R-RÂVENDÎ

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr* (nşr. H. S. Nyberg), Beyrut 1957, tür.yer.; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. XV-XLIV; Eş'arî, *Makâlât* [Ritter], I, 32, 64, 140-141, 149, 159-160, 332; II, 428, 467, 502, 572, 588-589; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 186-187, 193-200; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zehab* (Meynard), VII, 237; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 143; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 216-218, 225-226, 401; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-Beşâ'ir ve'z-zehâ'ir* (nşr. İbrâhîm el-Kilânî), Dimaşk 1964, I, 214-217; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, XII, 177-178; XVI, 27-30, 152, 389-394; XX, 118; a.m.f., *Teşbütü delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut 1386/1966, I, 128-129, 222-225; II, 371, 657; Şerîf el-Murtazâ, *eş-Şâfi' fi'l-ilmâme*, Hacer 1301/1884, s. 3, 12-14, 25, 65, 97, 131; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 99-105; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VII, 143; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâğa* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1952, III, 239; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 94; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 238; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 144; İbnü'l-Murtazâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 92; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü't-tenşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1367/1947, I, 155-157; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1423; Abdülemîr el-A'sem, *Târîhu İbni'r-Rivendî el-mülhîd*, Beyrut 1395/1975; a.m.f., *İbnü'r-Rivendî fi'l-merâcî'l-Ârabiyyeti'l-hadîse*, Beyrut 1398-99/1978-79, I-II; Abdurrahman Bedevî, *Min Târîhi'l-ilhâd fi'l-İslâm*, Beyrut 1980, s. 67-154; Josef van Ess, "İbn ar-Râwandî, or the Making of an Image", *al-Abhâth*, XXVII, Beyrut 1978-79, s. 5-26; Sarah Straumsa, "From Muslim Heresy to Jewish-Muslim Polemics: Ibn al-Râwandî's Kitâb al-Dâmigh", *JAOCS*, CVII/4 (1987), s. 767-772; P. Kraus - [G. Vajda], "İbn al-Râwandî", *EP* (İng.), II, 905-906.

İLHAN KUTLUER

İBNÜ'R-REŞİD

(ابن الرشيد)

Abdullah b. Alî b. Reşîd
(ö. 1263/1847)

Reşîdîler'in kurucusu.

Güney Arabistan'dan gelip Necd bölgesine yerleşen Kahtânî asıllı Şemmer kabilesine bağlı Abde aşiretinin Benî Ca'fer koluna mensuptur. Gençlik dönemini Hâil'de (Hâyil) geçirdi. Bu yıllarda Vehhâbîler Hicaz ve Necd bölgelerini zaptetmiş, Osmanlı Devleti de buraları tekrar yönetimi altına almak için Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirmişti. Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrâhîm Paşa'nın gerçekleştirdiği saldırılar esnasında Suûdîler'le iyi ilişkiler içerisinde olan Şemmer kabilesinin Benî Ca'fer koluna mensup Hâil Emîri Muhammed b. Abdülmuhsin öldürüldü; yerine kardeşi Sâlih geçti (1820). Aynı kabilelerden olan Abdullah b. Reşîd, Sâlih'in otoritesini kabul etmedi ve kardeşi Ubeyd ile beraber kendi aile çıkarılarını esas alan bir tutum içine

girdi. Bunun üzerine Sâlih onu ve kardeşini Hâil'den uzaklaştırdı. Önce Irak'ta bulunan Şemmer Arapları'nın, bir süre sonra da Riyad'da Suûdî lideri Türkî b. Abdullah'ın yanına giden Abdullah b. Reşîd burada Türkî'nin oğlu Faysal ile dostluk kurdu. Suûdîler'in 1833'te Katif ve Bahreyn'e düzenledikleri sefere katıldı ve Türkî b. Abdullah, emirliği ele geçirmek isteyen akrabalarından Mişârî (Meşârî) tarafından öldürülünce oğlu Faysal'ın yanında yer aldı. Faysal'ın, babasının intikamını almak için gerçekleştirdiği sefere iştirak etti ve 1834'te Mişârî'nin öldürülmesinde önemli rol oynadı. Suûdîler'in yeni lideri Faysal'ın Suûdî hâkimiyetine karşı çıkan kabileler üzerine yaptığı sefere de katılan Abdullah b. Reşîd'in Faysal nezdindeki itibarı giderek arttı. Bu arada onun kızı Cevhere ile evlendi. Daha sonra siyasi otoritesini güçlendirmek istediği Cebelşemmer'e yerleşti. Onun Riyad'dan ayrılışını fırsat bilen Hâil lideri Sâlih, Faysal b. Türkî'nin desteğini kazanmak için Riyad'a gitti. Bölgedeki hâkimiyetini sağlamlaştırmakla meşgul olan Faysal, ona Hâil bölgesini Abdullah b. Reşîd ile birlikte yönetmelerini tavsiye edince umduğu desteği bulamayp Hâil'e geri döndü. Abdullah b. Reşîd ise bu sırada Cebelşemmer'de kuvvet toplamaya çalışıyordu. Ancak Hicaz'da Osmanlı otoritesinin güçlendiğini görerek Osmanlı yöneticileriyle iş birliğine girdi. Hicaz kumandanı Hurşid Paşa'nın Suûdîler'e karşı mücadelesine destek olmak üzere 1834'te kardeşi Ubeyd ile 2000 deve gönderdi.

Abdullah b. Reşîd'in Hicaz'daki Osmanlı idarecilerine meyletmesinin ardından Hâil Emîri Sâlih de Irak'ta bulunan Osmanlı yöneticilerinin desteğini sağlamak için Irak'a gitti. Hiçbir sonuç alamadan Hâil'e dönerken yolda Abdullah'ın kardeşi Ubeyd tarafından iki oğluyla birlikte öldürüldü; diğer oğlu İsâ Medine'ye kaçıp valiye sığındı. Medine'ye varmadan önce görüştüğü Kasım bölgesindeki Mısır kuvvetlerinin kumandanı İsmâil Ağa'nın desteğiyle Hâil'e dönmek istediysede başarılı olmadı.

1251'de (1835-36) Hurşid Paşa tarafından Hâil ve Cebelşemmer bölgesinin hâkimi olarak tanınan Abdullah b. Reşîd, 1847'ye kadar süren yönetimi sırasında Şemmer Arapları'nın ve özellikle kendi ailesi olan Reşîdîler'in güçlenmesi için iyi bir ortam hazırladı. Cemâziyelevvel 1263'te (Nisan-Mayıs 1847) öldü (Osman b. Bişren-Necdî, II, 114). Talâl, Mut'ab ve Muhammed adlı üç oğlu oldu; yerine Talâl geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Musil, *Northern Neğd*, New York 1928, s. 237-239; Muhammed Abdullah ez-Züârîr, *İmâretü Âli Reşîd fi Hâ'il*, [baskı yeri yok] 1997, s. 52-64; Abdullah Sâlih el-Useymîn, *Neşetü imâretü Âli Reşîd*, Riyad 1981, tür.yer.; Osman b. Bişren-Necdî, *Unvânü'l-mecd fi târihi Necd*, Riyad, ts. (Mektebetü'r-Riyâdî'l-hadîse), II, 112-114; Madawî al-Rasheed, *Politics in an Arabian Oasis*, London 1991, s. 40-47; Zekeriyâ Kurşun, *Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hakimiyeti*, Ankara 1998, s. 133-135; G. A. Wallin, "Narrative of a Journey from Cairo to Medina and Mecca by Suez, Arabia, Tawila, al-Jauf, Hail and Negd in 1845", *JRGS*, XXIV (1854), s. 115-201; J. Mandaville, "Hâyil", *EP* (İng.), III, 326; Elizabeth M. Sirriyeh, "Rashid, Al", a.e., VIII, 438.

MEDEVÎ ER-REŞİD

İBNÜ'R-RİF'A

(ابن الرفة)

Ebû'l-Abbâs Necmüddîn Ahmed
b. Muhammed b. Alî el-Ensârî
(ö. 710/1310)

Şâfiî fakihî.

645 (1247) yılında Fustat'ta doğdu. Dedelelerinden Rif'a adlı birine nisbetle İbnü'r-Rif'a künyesiyle tanındı. Kaynaklarda Buhârî nisbesi de kaydedilmekle birlikte ne kendisinin ne ailesinin Buhara ile ilgisi tesbit edilebilmiştir. Ensârî nisbesinden hareketle büyük bir ihtimalle ensardan Benî Neccâr'a mensup olduğu ve Arapça'daki noktalamaya işaretlerinden kaynaklanan bir hata sebebiyle "Neccârî"nin "Buhârî" şeklinde okunduğu söylenebilir. İbnü'r-Rif'a, Ebû'l-Hasan İbnü's-Savvâf ve Muhyiddin İbnü'd-Demîrî'den hadis dinledi. Takyyüddin İbn Dakikül'îd, Ziyâeddin Ca'fer b. Abdürrahîm el-Kanâî, İbn Bintüleaz ve Takyyüddin İbn Rezîn el-Hamevî gibi âlimlerden fıkıh okudu. Fıkıh ilmine hâkimiyeti sebebiyle "Fakih" lakabıyla anıldı. İnevî tarafından "devrinin Şâfiî'si" olarak tavsif edilmekte ve mezhepte Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfiî'den başka denginin bulunmadığı, sahâbe görüşlerine ve mezhebin delillerine hâkimiyetiyle tahrîc gücünün üst düzeyde olduğu belirtilmektedir. Babası Takyyüddin es-Sübkî'nin hocası İbnü'r-Rif'a'yı Abdülvâhid b. İsmâil er-Rûyânî'den daha fakih saydığını kaydeden Tâceddin es-Sübkî de onu övmektedir (*Tabakât*, IX, 24-25). Süyûtî ise görüşlerine itimat yönünden Şâfiî mezhebinin iki şeyhi Râfiî ve Nevevî ile birlikte ilk üç kişiyi oluşturduğunu söylemektedir. Mısır'da ikamet ettiği müddet zarfında kendisiyle çeşitli münazaralarda bulunan Takyyüddin İbn Teymiyye, İbnü'r-Rif'a'yı, "Sakalından Şâ-